

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 25.03.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/anedkote.pdf>

Anekdoter

(_sjanger) En kort fortelling som (ofte på en morsom måte) framstiller et poeng eller karakteristiske trekk ved en person eller begivenhet. En kort og ofte humoristisk fortelling (vanligvis framført muntlig) om en hendelse eller en person. Får fram noe spesielt eller komisk ved personen eller en gruppe mennesker, eventuelt om forløpet i en historisk begivenhet. Personen trenger ikke å være berømt, men det finnes flest anekdoter om berømte kvinner og menn. “Anekdoter er historier som forteller noe uvanlig om en person, om en uvanlig hendelse eller en merkelig begivenhet.” (Tyrdal 2002 s. 49)

Ordet “anekdoter” stammer fra gresk og betyr “det ikke utgitte”, der det siktes til noe relativt hemmelig som (ennå) ikke er offentliggjort (Lange m.fl. 1998 s. 3). Betegnelsen dukket første gang opp i *Anecdota* av Prokopios fra Caesarea, som i dette verket fra 500-tallet e.Kr. fortalte om det syndige livet ved Justinian 1. den stores hoff.

“Anekdoter” kommer fra “det græske *anékdoton*, der egentlig betyder “ikke-udgivet”. Oprindeligt har det således været en betegnelse for fortællinger, der kun kendtes gennem mundtlig overlevering. I moderne tid har det fået en anden – mindre distinkt – betydning [...] lille karakteristisk (men ofte tillavet eller uhjemlet) historie med pointe (tit om en kendt personlighed)” (Fonsmark 1956 s. 5-6). Anekdoter er ofte personlig nærgående eller intime, og uttrykker gjerne noe om et individs personlighet (Agnès 2002 s. 259).

Anekdoten tilhører de komiske sjangrene (Lange m.fl. 1998 s. 3). En anekdoter er en “kort, vittig fortælling til karakteristisk af en person, en befolkningsgruppe eller en begivenhed. Det er en mundtlig, underholdende form, der samler sig om en enkelt pointeret hændelse, meget brugt i foredrag o.l. til illustration af en tankegang. Betegnelsen stammer fra den græske historieskriver Prokopios (550 e.Kr.), der kaldte sine skandalehistorier fra det byzantinske hof for *anedkota*, dvs. undtagelsesvis røbet i skriftlig form. Denne betydning har via 1600-t.s franske memoirelitteratur bredt sig til resten af Europa.” (<http://www.denstoredanske.dk/lesedato> 10.04.13)

“An anecdote is a very short story that is usually interesting or amusing, and concerns real people and real incidents. Anecdotes are often humorous, but also often impart a deeper truth. They are not the same as a joke because the purpose is not just to evoke laughter. The word anecdote comes from an Ancient Greek biographer who wrote an unpublished book called [...] *Anekdotia* (which means “unpublished” or “not given out”). This biography included many short stories from the private life of the Byzantine Court of Justinian I. Thus, though the original word had nothing to do with stories, the definition of anecdote derived from the idea of very brief accounts used to illustrate a point. [...] We tell anecdotes all the time to one another. There are also many famous anecdotes that get passed down through the generations that concern famous people (such as the Ancient Greek scientist Archimedes shouting “Eureka!” when discovering how to solve a problem measuring volume after stepping into a bath). With the advent of the internet, there are even more channels for sharing anecdotes, such as the popular website called “Humans of New York,” which posts pictures of people with inspiring anecdotes about their lives. We can also see anecdotes in advertising, such as lottery winners sharing their success stories.” (<http://www.literarydevices.com/anecdote/>; lesedato 31.03.16)

En anekdote forteller om en merkelig hendelse, en tankevekkende uttalelse eller dialog, som nærmest som et lynnedslag kan belyse en personlighet, en samfunnsklasse eller en tidsepoke (Lange m.fl. 1998 s. 3). Sannhetsverdi kan være høyst tvilsom, men som eksempel og underholdning fungerer anekdoten ofte godt. Hendelsen i en anekdote trenger ikke å være historisk sann, men må ha en “indre sannhet” som på en treffende måte karakteriserer en person eller et saksforhold (Lange m.fl. 1998 s. 3).

Mange anekdoter har en innledende, kort forklaring. Et eksempel (der religion tematiseres innledningsvis, for å forberede poenget med anekdoten): “One day when Alfred Hitchcock was still a churchgoing Catholic, he was driving through a Swiss city when he suddenly pointed out of the car window and said, “That is the most frightening sight I have ever seen.” His companion was surprised to see nothing more alarming than a priest in conversation with a little boy, his hand on the child’s shoulder. “Run, little boy,” cried Hitchcock, leaning out of the car. “Run for your life!” ” (<http://oaks.nvg.org/ys5ra2.html>; lesedato 26.03.13).

I Tyskland ble det på 1700-tallet samlet og utgitt anekdoter om berømte kunstnere, leger, lærde osv. tekster som skulle fungere som hjelp til konversasjon, fordi en dannet mann burde ha et forråd av anekdoter til disposisjon (Lange m.fl. 1998 s. 3).

I Danmark har det blitt publisert “et væld af anekdotsamlinger i slutningen af det 18. århundrede og navnlig i første halvdel af det 19. De største anstrengelser er nedlagt i en svær tobinds-udgave fra 1808-09, “Komus og Momus”, samlet af professor *K. L. Rahbek* og *J. K. Høst*. Det meste er dog temmelig ulidelig læsning i dag. Det bedste fra denne tid finder man i digteren *Johan Clemens Todes*

“Småfortællinger og anekdoter” (1805), der er udgivet som supplement til hans egne samlede skrifter. [...] I slutningen af det 19. århundrede synes interessen for genren at være svindende; de få samlinger, der findes, er af yderst problematisk værdi. Heller ikke dette århundrede har været synderlig interessert i den lille genre” (Fonsmark 1956 s. 7).

“Forskellen mellem de store landes anekdotesamlinger synes iøvrigt på en pudsig måde at afspejle de skiftende nationalkarakterer, i hvert fald sådan som vi er vant til at forestille os dem. *Tyskernes* er grundige og højtidelige, udstyret med et stort videnskabeligt apparat med fodnoter og numre ved hver anekdote, der henføres til kilde etc.; det er tungt og vederhæftigt – men ikke synderlig morsomt. De *franske* samlinger er sproglig set de mest velplejede. De fremtræder i en skødesløs uorden, men i et net typografisk udstyr. I *engelske* samlinger bliver anekdoterne gerne noget længere – de tenderer mod at blive små velpointerede essays, der med forkærlighed henter deres emne fra engelske retssale og universitetskredse. Endelig er *USAs* bidrag til genren præget af korthed og kontant vid; samlingerne er iøvrigt praktiske, upretentiøse og gerne ordnet etter emner: *Amour, Angry, Army ...*” (Fonsmark 1956 s. 8).

En apoptegmata er en kort, fyndig uttalelse som ligner en aforisme eller et ordtak. En antikk samling har tittelen *Apophthegmata Patrum*, en samling som også inneholder anekdoter. Tekstene stammer fra de såkalte egyptiske ørkenfedrene, asketer som levde i ørkenen på 200-tallet e.Kr. Den franske 1500-tallsforfatteren François de Billon ga ut en mye solgt og lest anekdotesamling om kvinner fra antikken til sin egen tid, *Den kvinnelige æres uinntagelige festning* (1556) (Demougin 1985 s. 206).

Den franske kongen Ludvig 15. ble upopulær i befolkningen ikke minst på grunn av anekdoter som sirkulerte om han. Ansatte ved hoffet fortalte episoder fra kongens liv til “skandalejournalister”, som publiserte historiene. En av dem som publiserte anekdoter om kongen, var Matthieu-François Pidansat de Mairobert. Han skrev “hofflitteratur” krydret med pikante anekdoter og tjente godt på tekstene samtidig som han bidro til å ødelegge det franske kongehusets prestisje (Raible 2006 s. 161-162).

Mange biografier og selvbiografier inneholder anekdoter. En del reiselitteratur og noen typer kokebøker rommer også anekdoter. Et eksempel på det siste er Alice B. Toklas’ *The Alice B. Toklas Cookbook* (1946).

“Så sterk er anekdotens kraft at arbeidslivspsykologen Susan Weinschenk råder bedriftsmedarbeidere og forskere som skal legge frem et sett med data, om å begynne med en anekdote. Ikke si hva tyve prosent av de spurte foretrekker, fortell om ønskene til Sigrud på Hamar, som du snakket med i forrige uke. En anekdote er en liten fortelling, en fortelling vekker følelser, følelser påvirker mer enn ideer. [...] Iblant foran Dagsrevyen lurte jeg på om det gir mening å snakke om en

anekdotifisering av samfunnet. Eller i alle fall en caseifisering. Ingen anbefaling kan gå ut fra det offentlige, intet statsbudsjett legges frem, uten besøket på et eldre hjem eller en småbarnsfamilie. Ofte får følelsen/anekdoten – småbarnsfamilien – langt større plass enn prinsippet/ideen – eksperten.” (Inger Merete Hobbeltstad i *Dagbladet* 4. april 2014 s. 64)

Thore Lie og Kjell M. Paulssens *Blant lærde og ulærde* (1999) er en anekdotesamling fra universitetet i Oslo, ifølge forlaget “små, sjarmerende historier fordelt på alle fagfelt, fra Universitetets første år og fram til vår tid. [...] Boken er den eneste i sitt slag med en slik samling av opptrinn, replikker, og forunderlige og underfundige tildragelser ved Universitetet”. En lignende bok ble utgitt av de samme forfatterne i 2011, med tittelen *Akademiske gullkorn: Anekdoter og episoder fra Universitetet i Oslo gjennom 200 år*. Denne sistnevnte samlingen handler om universitetsansatte gjennom tidene som var “høyst originale personligheter som satte preg på omgivelsene. Ikke minst har mange av de fremstående professorene og øvrige universitetsforskerne vært anekdoteskapende. [...] En anekdote er en kort historie som sier noe karakteristisk om en navngitt person, gjerne med et morsomt poeng. Men det karakteristiske er viktigere enn at historien skal være så morsom. I så måte er det stor forskjell til en vits som er en kort, anonym historie med et overraskende poeng med det formål å påkalle latter. Mens vitsene gjerne er vandrehistorier med variasjoner over noen få temaer, viser anekdotene et stort mangfold der personen er viktigere enn selve poenget. Jo mer berømt den karikerte personen er, desto større interesse vekker historien. Innledningsvis forklarer de hvordan enkelte personer er store anekdoteskapere som det vrimler historier om. Motsatt finnes det andre betydelige personer som det ikke verserer noen historier om. Derfor vil en anekdotesamling nødvendigvis være selektiv og sentrerer om noen få, originale personligheter. Samlingen er ordnet kronologisk, og forfatterne forteller bl.a. om universitetets første år, der noen få professorer sto for det aller meste av undervisningen. Ettersom mange av våre eldre universitetslærere er gått i glemmeboken, gir forfatterne fortjenestefullt en kort biografisk presentasjon av hver omtalt person som innledning til selve anekdoten. Dette øker verdien av boken betydelig, for mange av historiene gjenspeiler forhold og miljøer som ligger langt tilbake i tid.” (Ole Didrik Lærum i <http://tidsskriftet.no/article/2132716/>; lesedato 10.05.13)

“Flere av de eldre anekdotene i boken hører med til norgeshistorien, f.eks. de fargerike historiene som forfatterne presenterer om Henrik Wergeland (1808-45) og Johan Sebastian Welhaven (1807-73) og deres store feider. I tillegg er det flere gode historier om språkgranskeren Ivar Aasen (1813-96), og ikke minst naturforskeren Fridtjof Nansen (1861-1930). [...] Innen de medisinske miljøene har det alltid vært en rik fortellertradisjon. Det fikk jeg selv erfare da jeg samlet inn primærstoff til en anekdotebok gjennom å intervjuer eldre leger og forskere i 1970- og 1980-årene [...] Paulssen & Lie anbefører i forordet at de kun har brukt skriftlige kilder. Det er kanskje årsaken til at de har så få historier fra de siste 50 årene. En annen grunn er sikkert at personer må oppnå en viss alder og verdighet før det blir

fortalt historier om dem. At mange av historiene ligger langt tilbake i tid, er vel også hovedgrunnen til at så få kvinner er omtalt. [...] Bakerst i boken er det fyldig referanseliste, og dessuten har de fortjenestefullt tatt med både personregister og saksregister. Det øker anvendeligheten betydelig, for nå kan man raskt finne frem til en god historie om en aktuell person eller et aktuelt emne. [...] Boken er et funn for dem som skal holde tale og ønsker å krydre talen med helt originale historier og sitater og ikke bare standardvitser som de fleste har hørt før.” (Ole Didrik Lærum i <http://tidsskriftet.no/article/2132716/>; lesedato 10.05.13)

Per Arne Bjørkums bok *Annerledestenkerne: Kreativitet i vitenskapens historie* (2009) krydrer sin framstilling med anekdoter om de intellektuelle heltene som viser at de kan være både store tenkere og små mennesker. Bodil Stenseths historieverk *Wergelandsveien* (2013) inneholder anekdoter: “særlig anekdotene om kjente beboere som Henrik Wergeland, Aasmund Olavsson Vinje og Camilla Collett fremstår som *highlights* fra velkjente liv. [...] den om Arnulf Øverland, som satte inn panoramavinduer i Grotten fordi sprosset minnet ham om Grini.” (*Morgenbladet* 6. – 12. desember 2013 s. 49)

Den kanadiske journalisten og forfatteren Malcolm Gladwells bok *David and Goliath: Underdogs, Misfits, and the Art of Battling Giants* (2013) tilhører “den sjangeren som også betegnes som “*Big Idea Books*”. Ifølge historiker Marshall Poe bygger slike bøker på en entusiastisk formulert tese, vanligvis av typen “Dette forandrer alt og vil gjøre deg rik, lykkelig og vakker.” Den store idéen bør dessuten være kontraintuitiv, og den skal helst underbygges med både forskning og fengende anekdoter. [...] Uten de store ideenes tvang kunne anekdotene få lov til å skurre mot hverandre” (*Morgenbladet* 3. – 9. januar 2014 s. 34).

Andre eksempler på bøker med anekdoter:

Jules Champfleury: *Kattene: Historie, skikker, observasjoner, anekdoter* (1869)

Jon Dørsjø: *Levende anekdoter* (1959)

Paul Johnson: *Oxford Book of Political Anecdotes* (1986)

Dagny Tande Lid: *Humor og alvor: Anekdoter og dikt* (1993)

Leif Hasselknippe: *Anekdoter og muntre historier fra Gjøvik* (2008)

Hildur Charlotte Tande: *Måneskinn og grøt: Anekdoter om “ekte” gudbrandsdølere* (2009)

Eldbjørg Nyborg: *Ut i naturen – inn i naturen: Digitale akvareller, sitater og personlige anekdoter* (2009)

Jonn Thoresen: *Arvegods: Sitater og anekdoter fra Østfold* (2012)

John Gross' bok *The New Oxford book of literary anecdotes* (2006) ble i en anmeldelse beskrevet som en "unrivalled collection of literary gossip and intimate sidelights on the lives of the authors. The dictionary defines an anecdote as "a short account of an entertaining or interesting incident", and the anecdotes in this collection more than live up to that description. Many of them are funny, often explosively so. Others are touching, outrageous, sinister, inspiring, or downright weird. They show writers in the English-speaking world from Chaucer to the present acting both unpredictably, and deeply in character. The range is wide – this is a book which finds room for Milton and Margaret Atwood, George Eliot and P. G. Wodehouse, Chinua Achebe and Ian Fleming, Brendan Behan and Wittgenstein. It is also a book in which you can find out which great historian's face was once mistaken for a baby's bottom, which film star left a haunting account of Virginia Woolf not long before her death, and what Agatha Christie really thought of Hercule Poirot – a book not just for lovers of literature, but for anyone with a taste for the curiosities of human nature." (<http://www.chapters.indigo.ca/>; lesedato 25.04.13)

En dandy legger han sin energi inn i det som vanlig folk oppfatter som "små ingenting" (Natta 1991 s. 222), for hans mål er ikke å leve videre i en marmorstatue av han, men i rykter, minner, anekdoter, i en detalj i en klesmote – og i form av besteborgernes oppgitte hoderisting! Han liker dessuten å bli tillagt eksentriske eller fantastiske handlinger som han ikke har utført, tillagt dem fordi det oppstår myter om han. Den franske greven Robert de Montesquiou kunne utallige anekdoter og fortalte dem uavlatelig når han var i selskapslivet (Chastenet 1951 s. 29).

"Da Lincoln ikke lenge etter borgerkrigsutbruddet i 1861 møtte Harriet Beecher Stowe – forfatteren av den populære antislaveriromanen *Onkel Toms hytte* – skal han ha hilst henne i følgende ordelag: "Så dette er den vesle kvinnen som startet denne store krigen." Slik lyder en slitesterk anekdote egnet til å illustrere litteraturens samfunnsmessige påvirkningskraft." (*Morgenbladet* 16. – 22. februar 2018 s. 44)

I en anekdote om lyrikerne og sjakkentusiastene André Bjerke og Carl Keilhau fortelles det at de to kunne spille sjakk sammen uten brett og brikker. Brikkene var mentale størrelser og brettet et bilde for deres indre øye. De spilte ved bare å si til hverandre hvilke bevegelser i koordinatsystemet hver av dem foretok: "Hest fra b1 til c3" osv., og hele tiden huske posisjonene.

"Den 17. mai 1963 gikk Dag Solstad og en venn på tur med studenterluene sine, de dro dem etter seg som to hunder og endte med å knytte dem fast i en lyktestolpe. Før en eldre akademiker kom bort og skjelte dem ut. [...] Det var uttrykk for et slags epokeskifte. Det var nok derfor den eldre akademikeren reagerte.

Ungdommen forrødte noe han satte høyt, et emblem som studenterluen.”
(*Morgenbladet* 15. – 21. mars 2013 s. 37)

“It has been particularly difficult for former Maoists to move from worship of Mao, to doubt, and finally, in recent years, to assimilating tales of his hypocrisy and corruption. Published in the West, a memoir by Mao’s personal doctor, Li Zhisui, revealed his betrayal of the peasants and Red Guards [...] Li Zhisui’s anecdotes about Mao’s predilection for indolence, dancing parties, promiscuous bedding of young country girls, and utter ruthlessness made their way back to China.” (Knuth 2003 s. 194)

Anekdoter brukes ofte i argumentasjon og til å påvirke folks meninger. En anekdote “is useful because readers enjoy reading interesting stories. It also enables the writer to add a human element, which enables your reader to connect with you. You can use an anecdote to support an opinion or to provide support to your argument or claim. You can also use the anecdote to inform or persuade. Example: I think the public transit provides poor service. The other day, I paid my fair, but the clerk at the ticket wicket refused to say hello. Then, while riding the subway, I waited between stops for 25 minutes without explanation. On my way out of the subway, I attempted to use the escalator to the street – but it was out of service.” (<http://davehood59.wordpress.com/2010/03/05/rhetoric-and-rhetorical-devices/>; lesedato 17.04.13) Et såkalt “anekdotisk bevis” er basert på et enkeltstående tilfelle (det kan være selvopplevd) som er sant eller delvis sant, men som ikke på en logisk gyldig måte lar seg generalisere til noe allmenngyldig. “Testimonials and vivid anecdotes are one of the most popular and convincing forms of evidence presented for beliefs in the supernatural, paranormal, and pseudoscientific. Nevertheless, testimonials and anecdotes in such matters are of little value in establishing the probability of the claims they are put forth to support. [...] Anecdotes are unreliable for various reasons. Stories are prone to contamination by beliefs, later experiences, feedback, selective attention to details, and so on. Most stories get distorted in the telling and the retelling. Events get exaggerated. Time sequences get confused. Details get muddled. Memories are imperfect and selective; they are often filled in after the fact. People misinterpret their experiences.” (<http://skepdic.com/testimon.html>; lesedato 10.04.13)

Amerikaneren Charles Murrays bok *Coming Apart: The State of White America, 1960–2010* (2012) rommer anekdotiske bevis: “Hans nesten fanatiske statsfiendtlighet har imidlertid ikke forhindret ham i å skrive en svært interessant bok. Ved hjelp av en imponerende mengde statistikk og en passe mengde anekdotiske bevis beskriver “Coming Apart” klasseforskjellene i USA langt mer inngående enn hva noen andre har gjort de siste årene, også på venstresida.” (*Klassekampens* bokmagasin 25. august 2012 s. 14)

Den følgende anekdoten oppstod i 1999 eller tidligere: “På en større datamesse hadde Bill Gates et foredrag der han blant annet kom med følgende

sammenligning: Hvis General Motors hadde hatt samme teknologiske utvikling som IT-industrien, hadde vi idag hatt biler som kostet 25 USD og som kunne kjøre 1000 miles på en gallon bensin. Til dette kommenterte en av General Motors-bossene på en pressekonferanse senere:

Hvis GM hadde utviklet sin teknologi på samme måte som Microsoft, hadde bilene i dag hatt følgende egenskaper:

- Bilen din hadde hatt en uforklarlig ulykke 2 ganger pr. dag.
- Hver gang markeringsstripene på veien ble malt på nytt, måtte du kjøpe ny bil.
- Av og til ville bilen kjøre av veien uten grunn. Dette måtte man bare godta, starte bilen på nytt, og kjøre inn på veien igjen.
- Noen ganger, under spesielle manøvre, som for eksempel en venstresving, ville bilen kjøre rett frem, og nekte å lystre. For å fikse dette, måtte man rett og slett bare bytte motoren.
- Bilene ville ikke bli levert med mer enn ett sete, og man måtte velge mellom "Car95" og "CarNT". Hvert ekstra sete i bilen ville man måtte bestille hver for seg.
- Konkurrentene ville laget biler som gikk på solenergi, kjørte 5 ganger raskere, og var to ganger lettere i vekt. Men de ville ikke kunne få lov til å benytte mer enn 5% av veien.
- Målelampene for temperatur, batteri og lignende ville være byttet ut med en eneste lampe: "Generell tilstand".
- Alle setene ville være laget slik at de passet kun til passasjerene med samme vekt og høyde.
- Airbagen ville spørre "Er du helt sikker?" før den åpnet seg.
- Av og til ville bilen bare låse seg helt. For å fikse dette, ville trikset være å dra i dørhåndtaket, samtidig som man vrir om tenningsnøkkelen mens man har en hånd på antennen.
- GM ville tvinge deg til å kjøpe en bunke med kart fra RandMcNally (et datterselskap av GM) med hver bil. Selv om du ikke ønsket noe kart. Hvis du valgte å ikke kjøpe slike kart, ville bilen gå 50% saktere. På grunn av dette ville GM stadig bli saksøkt.
- Hver gang GM gav ut en ny modell, måtte alle førerne lære å kjøre på nytt, fordi ingen kontroller fungerte helt sånn som på den forrige modellen.
- Til slutt: Man ville måtte trykke på "Start" for å stoppe motoren." (sitert fra <http://home.online.no/~rkaste/jokes/bgatesgm.htm>; lesedato 10.12.2013)

"Devendra Varma was one of the world's foremost authorities on Gothic literature. [...] Varma's greatest achievement was his making available modern editions of over 200 Gothic romances and tales of terror, many of them extremely rare, or even dismembered. [...] An anecdote he used to tell sums up his lifelong Gothic quest. One day, he was walking in the foothills of the Himalayas and saw among the wares of a poor bookseller laid out by the roadside a tattered copy of a Gothic novel so scarce that none of the world's great collections possessed a copy." (<http://www.independent.co.uk/news/people/obituaries-devendra-varma-1566641.html>; lesedato 27.09.13)

Martin Sprouse og Tracy Cox' bok *Sabotage in the American Workplace: Anecdotes of Dissatisfaction, Mischief and Revenge* (1992) "is broken down by categories such as office workplaces, entertainment industry, and the food services. Some anecdotes pale in comparison to others, but it is important to understand that Martin Sprouse collected stories from people from all walks of life. Some were more daring than others, but the emotions behind their actions are all the same. It is best read a few anecdotes at a time, otherwise the impact of each individual action is lost in a miasma of backlash. In all it is an enlivened book which speaks volumes as to the ways that the business place fails to inspire the loyalty or satisfaction which is so often touted as an essential aspect of productive work." (<http://www.amazon.com/Sabotage-American-Workplace-Anecdotes-Dissatisfaction/dp/0962709131>; lesedato 21.02.14)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>